

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

ГОД. LXIII

СКОПЈЕ, 4-6 2016

СОДРЖИНА

ПОВОДИ

<i>Добрила Миловска</i> ВО СЛАВА НА СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ (по повод 1100 години од неговото упокојување).....	5
<i>Димитиар Панчев</i> ПОТСЕТУВАЊА СПРОТИ МАКЕДОНСКОФИЛОЛОШКИОТ ЈУБИЛЕЈ	9
<i>Аџанас Николовски</i> ПРОФ КРУМ ТОШЕВ – 40 ГОДИНИ ОД СМРТТА (29.2.1912–20.11.1976) (биографско-творечки акценти).....	21

ЈАЗИК

<i>Искра Пановска-Димкова</i> ПОДВИЖНИ ВОКАЛИ	29
<i>Мајмилда Саздова</i> ЗА УПОТРЕБАТА НА ОДРЕЧНИОТ ПРЕФИКС НЕ- ВО МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК	35
<i>Силанислав Силанковиќ</i> МОРФОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРЕСЕЛЕНИЧКИТЕ МАКЕДОНСКИ ГОВОРИ ВО ЈУЖЕН БАНАТ (по повод седумдесет години од преселбата на Македонците од НР Македонија и Мала Преспа во јужен Банат, Војводина, Србија).....	41

<i>Бојан Пејчевски</i> ОСНОВНИТЕ ПОИМИ НА ТЕОРИЈАТА НА СЕМАНТИЧКИТЕ БЛОКОВИ (илустрација со примери од македонскиот јазик.....)	55
--	----

<i>Милена Касаноска-Чадловска</i> ФРАНЦУСКИТЕ АТРИБУТИВНИ КОНСТРУКЦИИ СО ГЛАГОЛИ КОИ ОЗНАЧУВААТ МИСЛОВЕН ПРОЦЕС И НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	63
---	----

ЛИТЕРАТУРА

<i>Весна Мојсова-Чешишевска</i> ЕСЕИ ИНСПИРИРАНИ ОД ПРИКАЗНИТЕ ЗА РОСИЦА И ЕЛОИЗА	77
---	----

<i>Јасна Коџеска</i> СТАТУСОТ НА ГЕСТОТ КАЈ КАФКА, КУНДЕРА И КИРКЕГАРД	93
---	----

<i>Трајче Стамески</i> МОНОЛОШКАТА РЕЧ НА ЕПСКАТА ПЕСНА (врз моделот на македонските народни песни за Болен Дојчин)	107
---	-----

<i>Таџјана Срцева</i> МЕТАФОРАТА НА ТИШИНАТА И ЛУДИЛОТО НА МАКЕДОНСКИОТ КНИЖЕВЕН ЛИК	113
--	-----

<i>Марјина Јакимоска</i> АНАЛИЗА НА „СЕРДАРОТ“ ОД ГРИГОР ПРИЧЕВ	123
--	-----

МЕТОДИКА

<i>Гордана Алексова</i> ОБРАЗОВНИТЕ ЗАДАЧИ НА НАСТАВНАТА ЕДИНИЦА СЕГАШНО ВРЕМЕ.....	137
---	-----

ЈАЗИЧЕН ПОТСЕТНИК

<i>Васил Дрвошанов</i> НЕПОТРЕБНИ ЗАЕМКИ ВО ПРАКТИКАТА	147
---	-----

<i>Снежана Пејрова-Џамбазова</i> ТЕЛЕВИЗИСКИТЕ РЕКЛАМИ И НОРМАТА	153
---	-----

ПРИКАЗИ

<i>Лилјана Макаријоска</i> ЗНАЧАЕН ПРИЛОГ КОН ПРОУЧУВАЊЕТО НА ЈАЗИКОТ НА ДАМАСКИНИТЕ (Петар Хр. Илиевски, Красимира Илиевска, Киевски дамаскин, МАНУ, Скопје 2015).....	157
---	-----

Весна Мојсова-Чейишевска

НАЦИЈАТА ШТО НЕ ГИ ЦЕНИ И ШТО НЕ ЗНАЕ
ДА ГИ ЦЕНИ СВОИТЕ РАСКАЖУВАЧИ, ГО ГУБИ
СВОЕТО ДЕТСТВО (100 години од раѓањето на
Радослав Петковски, авторот на некогашната
лектира „Рибарот Климе“) 163

Бобан Карайејевски

САМРАК НА/ЗА ВРЕДНОСТИТЕ – РАЃАЊЕ НА НОВ СВЕТ
(Милан Ѓурчинов, *Залез на аксиолошкиот
релативизам*, МАНУ, Скопје, 2015) 169

Бојан Пејчевски

ПЛЕДОАЈЕ ЗА АВТОНОМНА ЛИНГВИСТИКА
(Biglari, Amir, ed, 2013. Les risques du discours : Rencontres avec
Oswald Ducrot. Paris: Édition Lambert-Lucas) 177

IN MEMORIAM

Трајче Стамески

ПРОФ. Д-Р ФАНИЈА ПОПОВА (18.5.1944–16.10.2016) 183

Бојан Петревски

ПЛЕДОАЈЕ ЗА АВТОНОМНА ЛИНГВИСТИКА

(Biglari, Amir, ed, 2013. *Les risques du discours : Rencontres avec Oswald Ducrot*. Paris: Édition Lambert-Lucas)

Освалд Дикро (1930 г.), познат на македонската јавност по својот *Енциклопедиски речник на науките за јазикот* (во коавторство со Цветан Тодоров, а во превод на Атанас Вангелов), е автор на им-позантен опус, во кој влегуваат и: *Структуризмот во лингвистиката*, *Кажувањето и некажувањето*, *Доказот и кажувањето*, *Аржументативните скали*, *Зборовите на дискурсот*, *Аржументацијата во јазикот*, *Кажувањето и кажаното*, *Логика, структура, енонцијација*, *Полифонијата и аржументацијата*, *Нов енциклопедиски речник на науките за јазикот* (во коавторство со Жан-Мари Шефер), *Аржументативната семантика*. *Вовед во теоријата на семантичките блокови* (во коавторство со Марион Карел).

Ризиците на дискурсот е едно од неговите најнови поопширни искажувања, во кое, во форма на интервју, одговара на прашања од семиологот Амир Биглари, структурирани во неколку дела: *Научен јазик*, *Општите лингвистики*, *Придонесот на Освалд Дикро*, *Лингвистите и теоретичарите на 20 век*, *Лични прашања* и *За крај*.

Во првиот, мошне краток дел, Биглари го навраќа Дикро на неговите лингвистички почетоци, кои се сврзуваат со 1965 г., кога од филозофијата се ориентирал кон лингвистиката, во која навлегол преку *Курс по општите лингвистики* на Фердинанд де Сосир. Одушевен од неговото согледување на проблемите што ги поставува примената на формалните истражувања на јазикот, Дикро му останува верен на Сосиrowото разбирање на јазикот како формална структура, кое, како што уточнува, во сета своја натамошна работа, настојува само да го надгради.

Врз неговиот континуитет со Сосир се фрла светлина во вториот дел од книгата, во кој Дикро одговара, меѓу другото, на прашањата за тоа како ги разбира општата лингвистика, поимот *лингвист* денес и структурализмот. Според него, општата лингвистика не е утврдување на заедничките особености на сите јазици (што е една од концепциите за неа), туку потрага по концептите што може да послужат да се опишат сите јазици. Во одговорот на следното прашање (*Што значи да се биде лингвист денес?*) се крие и причината за насловот на книгата. Во таа смисла, идеалот

на Дикро е лингвист што е критички настроен кон дискурсот, за кој треба да има на ум дека има своја, дискурсна функција. Таа се состои во одржување дискурсни односи меѓу соговорниците (од кои најинтересни се полемичките). Во таа смисла, лингвистот е изложен на ризик, на искушение да се впушти во нелингвистичка потрага, во која, поведен по претензијата на дискурсот да ја опишува реалноста и да ја зборува „вистината“, наместо со посочената функција, би се зафатил со неговите врски со реалноста и со вистината. Токму затоа, предупредува Дикро, лингвистот мора да биде крајно скептичен кон дискурсот.

Тоа е заложба за автономна лингвистика, т.е. за иманентен пристап кон јазикот. Појаснително е неговото разбирање на структурализмот (на кој му ја посвети студијата „Структурализмот во лингвистиката“ и на чии основи, во согласност со посоченото за Сосир, останува доследен): како проучување на односниот домен (не само на јазикот) на интересен начин, без излегување од него. Во таа смисла, за него поимот *структурализм во лингвистиката* значи да се проучува јазикот преку внатрешнојазичните односи: меѓу зборовите, речениците, дискурсите, без да се навлегува во референцијата на јазикот на објектите или на идеите. Таа идеја им се противставува на позитивизмот, кој го опишува јазикот во врска со идеите, и на референцијализмот, кој го опишува во врска со реалноста. Како што објаснува во одговорот на прашањето за противтежата на иманентизмот — интердисциплинарноста, која е доминантна тенденција, неговото гледиште е критика на отстапувањето од Сосировата концепција, според која „лингвистиката е проучување на јазикот за себе и во себе“.

Одговори на прашањата за алтернативата на лингвистиката што ја критикува содржи третиот дел од книгата, во кој се осврнува на своите теории: теоријата на пресупозицијата, лингвистичката теорија на полифонијата, теоријата на општите места (*topoi*) и теоријата на аргументацијата во јазикот.

Теоријата на пресупозицијата, која е, според Дикро, најшироко прифатена помеѓу тие чиј творец е тој, тргнува од тоа дека некои искази афирмираат една пропозиција преку тоа што афирмираат друга, што го илустрира со примерот *Пресметанав да ѝушам*. Тој има преден план (афирмација од која зависи продолжението на дискурсот): *Веќе не ѝушам*, и заден (афирмација неподложна на дискусија, под услов соговорникот да е запознаен со информацијата): *Пушев ѝорано*.

Лингвистичката теорија на полифонијата го застапува гледиштето дека во исказот истовремено доаѓаат до израз повеќе инстанции. На пример, негативните искази се истовремено презентација на еден, можен начин на гледање на нештата, од една стра-

на, и негово исклучување, од друга. Според тоа, иако е негиран, односниот начин на гледање на нештата е присутен, што Дикро го илустрира со примерот *Пјер не е во Париз*, каде што идејата *Пјер е во Париз* е негирана, но прикажана. Во таа смисла, теоријата на Дикро, која е целосно лингвистичка, гледа два става (на исклучување и на презентација) во секоја негација, со што се разликува од концепцијата за денегацијата на Фројд, од која е само инспирирана (таа се однесува само на патолошката негација: кога изрекува негативен исказ, болниот постапува под притисок на цензурата, но истовремено, имплицитно, го изрекува и позитивниот, кој му го налага неговото длабоко битие). Од друга страна, крупна разлика во однос на книжевната полифонија (во теоријата на Бахтин) е што Дикро гледа полифониичност во секој исказ (независно од тоа дали е афирмативен или негативен), а Бахтин ја сврзува (полифониичноста како појава кога авторот прикажува преку своите ликови различни гледни точки без да заземе страна) само со некои автори (Достоевски наспроти Толстој).

Теоријата на општите места (*topoi*), која ја разработува со Жан-Клод Ансомбр, во значењето на зборовите ја гледа основата на аргументациите за кои можат да служат. Така, придавката *внимателен* може да служи за аргументацијата: *Внимателен е, иако илшо ќе нема незгода*. Аргументативниот принцип за *внимателен* е формулиран како градација: колку си повнимателен, толку помалку се изложуваш на ризици, како што, од друга страна, толку повеќе има можност да избегнеш незгоди.

Техничкиот термин со кој Дикро ја резимира сета своја, „автономна лингвистика“ е „аргументативна семантика“ (која, освен во Франција, се применува и во нордиските земји, во Португалија и во Бразил). Во таа смисла, на прашањето што подразбира под *значење*, одговара дека зборовите (т.е. речениците што ги содржат) отвораат различни аргументативни можности, што е во контекст на неговата теорија на аргументацијата во јазикот, каде што поимот *аргументација* нема реторичка, туку лингвистичка вредност. Аргументацијата (еден од концептите што се општолингвистички значајни, т.е. употребливи за опис на сите јазици) е содржана во зборовите, кои, со својот аргументативен потенцијал, ги условуваат продолженијата на речениците во кои се содржат. Во согласност со тоа, Дикро посочува дека неговата лингвистика е реченична и дискурсна, зашто е сосредоточена на речениците, т.е. на зборовите што ги содржат, но низ призма на нивните можности за развивање на дискурсот¹.

¹ Една од главните причини за неговиот *Нов енциклопедиски речник на науките за јазикот* (овој пат, во коавторство со Шефер), посочен во почетокот, е токму теоријата на аргументацијата, разработена по објавувањето на претходниот.

За да ја покаже разликата меѓу аргументативната и референцијалната лингвистика, Дикро се послужува и со стилските фигури. Според референцијалната лингвистика, метафората – на пример, *лав* наместо *храбар*, е отстапка. За разлика од неа, аргументативната лингвистика не гледа метафора (доследно на тоа: ни отстапка) во тој пример, зашто вредностите (во структуралната семантика: семите) *храбар* и *енерџичен* ги смета за конститутивни за именката *лав*. Од друга страна, според референцијалната лингвистика, именката *враџа* е ‘вид направа од стакло или од дрво што се отвора и се затвора’, па кога ќе се рече, на пример, дека Богородица е вратата на рајот, има метафора. Аргументативната лингвистика, која ја парафразира именката *враџа* како ‘одвоеност, а сепак пристап’, не гледа метафора ни во тој пример, туку ја разгледува именката како употребена во буквалното значење (како во сите случаи, т.е. исто како кога ќе се рече, на пример, да се отклучи влезната врата на некоја кука).

Дикро се осврнува и на теоријата на семантичките блокови, чиј творец е неговата следбеничка, Марион Карел, која ја радикализира и, со тоа, ја продлабочува неговата теорија на аргументацијата. Иновацијата на теоријата на семантичките блокови тој ја согледува во тоа што, за разлика од теоријата на аргументацијата (за која сегментите на една аргументација имаат семантички вредности независни една од друга), покажува дека релацијата меѓу идеите (зборовите, исказите) што сочинуваат аргументација им е инхерентна. Според тоа, тие влегуваат во блок, т.е. се содржат една со друга, па нивните значења не може да се согледаат ако се разгледуваат независно. На пример, ако се прифати дека именките *недостаток* и *критика* сочинуваат семантички блок, т.е. дека влегуваат во аргументации парафразирани како ‘недостаток ТАКА ШТО критика’ (реализирани во искази од типот на *Те критикувам затоа што имаш недостатоци*), двете именки имаат значења зависни едно од друго.

Во четвртиот дел Дикро коментира плејада лингвисти и, пошироко, мислители што го обележаа 20 век: Николај Сергеевич Трубецкој, Шарл Бали, Гистав Гијом, Луис Јелмслев, Леонард Блумфилд, Емил Бенвенист, Анре Мартине, Роман Осипович Јакобсон, Бернар Потие, Антоан Кулиоли, Ноам Чомски, Чарлс Сандерс Пирс, Лудвиг Витгенштајн, Гастон Башлар, Жан Пијаже, Жак Лакан, Жан-Пол Сартр, Морис Мерло-Понти, Пол Рикер, Клод Леви-Строс, Ролан Барт, Алжирадас Гремас, Луј Алтисер, Мишел Фуко, Франсоа Шатле, Жил Делез, Пјер Бурдије, Жак Дерида, Џон Остин, Џон Серл, Жерар Женет.

Еден од коментарите е критика на Витгенштајновото гледиште за една од најголемите теми на филозофијата на јазикот, според

кое филозофските проблеми произлегуваат од тоа што филозофите го деформираат јазикот, т.е. не ги употребуваат зборовите во вистинските значења. За Дикро, разоткривањето на суштината на јазикот не нè ослободува од филозофијата, туку, напротив, отвора дополнителни филозофски проблеми.

Петтиот дел, во кој Биглари му поставува на Дикро прашања од лична природа, меѓу другото, содржи податоци за неговите идеолошки убедувања (непослушничтво кон моќта), неговиот интерес за книжевноста (ги изделува Лакло, Стендал и Бодлер), и за ликовната уметност, за чија автономност го цитира Морис Дени: тоа што го прави сликањето не е сличност со извесна стварност, туку показ дека има линии и бои комбинирани според некаков ред, кои само наведуваат да се размислува за реалноста. Дикро прави аналогија меѓу линиите и боите на Дени и својата лингвистика, чии „линии“ се аргументативните комбинации меѓу зборовите (т.е. меѓу исказите). Во таа смисла, надежта на Дикро е дека, иако е иманентна, аргументативната лингвистика ќе испорача и претстава за реалноста.

Во последниот дел од книгата Дикро одговара на прашањата: *Во што може да му помогне лингвистиката на човештвото?, Каква е улогата на лингвистиката во современото општество?, Каква улога би можел да има лингвистиката?, Кои се Вашите планови?, Кои се перспективите на лингвистиката сама за себе и во поглед на нејзиниот статус во научниот свет?, Кои совети можете да им дадете на младите лингвисти или на илне што би се интересирале за јазикот?.*

Освен што си поставува лична цел, да ја надгради својата теорија на полифонијата (како што објаснува претходно, да ја сообрази со теоријата на аргументацијата, во соработка со Марион Карел), Дикро го изложува и своето гледиште за општествената улога на лингвистот денес, кое е резигнирано: периодот по 1968., обележан од оптимизам кон можноста лингвистите да бидат импулс за некои активности (Ролан Барт ги лансира студентите во јавноста и влева надеж дека проучувањата на јазикот можат да ги направат слогањите поатрактивни), е заменет со маргинализираност на лингвистиката. Таа може да му биде полезна на човештвото ако го научи да биде особено внимателно кон јазикот, а таа мисија може да ја заврши само ако ја врати својата улога. Сугестијата на Дикро кон секогаш што ќе се зафати со јазикот е да се обиде од согледувањето на употребата на јазикот да создаде теорија, што е, како што признава, многу полесно да се рече одошто да се направи.